

Li ZHANG, Qin ZUO & Lihui MAO. 2017. **The magic and enchantment of bryophytes.** 152 str., 165 kolorowych fotografii, 65 kolorowych rycin. Miękka oprawa, format 28,1 × 27,6 cm. Department of Gardens and Green Areas, Civic and Municipal Affairs Bureau of Macao Special Administrative Region, Macao. Cena: 110 MOP. ISBN 978-99965-0-306-1.

Profesor Li Zhang jest pracownikiem naukowym w Ogrodzie Botanicznym Baśniowe Jezioro (Xianhu, Fairy Lake) w Shenzhen, dziesięciomilionowym mieście w prowincji Guangdong w południowo-wschodnich Chinach, bezpośrednio graniczącym z Hongkongiem. Specjalizuje się w briologii, a głównymi kierunkami jego badań są systematyka, geografia i ochrona mszaków oraz biomonitoring. Drugą jego pasją jest popularyzowanie nauki o mszakach do czego skutecznie wykorzystuje swój talent fotograficzny. W trakcie swej naukowej działalności wykonał wiele doskonałych zdjęć mchów, wątrobowców i glików ukazując ich nadzwyczajne, ukryte w niewielkich rozmiarach piękno i czar, najczęściej niewidoczne gołym okiem dla przygodnego obserwatora. Zdobią one jego niektóre prace naukowe, jak na przykład wydaną w 2010 roku

Florę mszaków Makau¹ czy wielki kolorowy atlas mszaków China opublikowany w 2016 roku w ramach wydawniczej serii *Higher plants of China in colour*².

Popularyzatorski talent profesora Li Zhanga w pełni ujawnił się w wydanej w 2009 roku niewielkiej książeczce *The miniature angels in the plant kingdom*³, opublikowanej w języku chińskim i angielskim. Jak sugeruje jej podtytuł *An introduction to bryophytes*, prezentuje ona podstawowe informacje o mszakach, ich różnorodności, morfologii, cyklach życiowych, zajmowanych biotopach, rozmieszczeniu, roli w przyrodzie i konieczności ich ochrony. Wypełniła ona dające się odczuć wielkie zapotrzebowanie, nie tylko zresztą w Chinach, na literaturę popularyzującą mszaki, która trafiłyby do szerokiej rzeszy miłośników przyrody, nauczycieli, uczniów i studentów. Okazała się ona dużym sukcesem wydawniczym, co skłoniło autora do przygotowania drugiego, poszerzonego wydania, które ukazało się w 2015 roku⁴. Swoją popularyzatorską misję profesor Li Zhang z powodzeniem nadal kontynuuje, czego najlepszym dowodem jest kolejny album prezentujący wyjątkowe piękno i magię mszaków.

Podobnie jak wcześniejsze książki o miniaturowych aniołach królestwa roślin jest ona adresowana do szerokiego kręgu odbiorców, którzy w większości nie zajmują się profesjonalnie mszakami. Stąd też w części wstępnej pojawiają się znowu, w bardzo skróconej formie, podstawowe informacje na temat głównych grup mszaków, ich budowy i różnorodności, jak też roli w przyrodzie. Ale podstawowym celem autorów było pokazanie niezwykłego uroku mszaków oczami artystów malarzy. W tym celu do projektu tego nowego albumu zostały zaangażowane dwie artystki malarki, panie Li Shihua i Xu Lili, które zgodziły się sportretować wszystkie gatunki kolorowymi rycinami. Jest ich w sumie 65, w tym 50 gatunków mchów, 13 wątrobowców i 2 glików i reprezentują one szerokie spektrum siedlisk i stref klimatycznych, głównie Chin, ale kilka gatunków pochodzi także z Australii i Arktyki. Ryciny zostały wykonane na papierze lub płótnie farbami akrylowymi lub wodnymi (gwasze i akwarele) na podstawie kolorowych zdjęć wykonanych bezpośrednio w naturze. Efekt tego eksperymentu okazał się oszałamiający, gdyż malarki pokazały subtelne piękno i kolorystykę mszaków, a czytelnik ma natychmiastową możliwość skonfrontowania ich artystycznej wizji danego gatunku z rzeczywistym obrazem rośliny widzianym okiem obiektywu przez artystę fotografa.

Książka ma duże walory edukacyjne i artystyczne i zapewne znajdzie wielu czytelników chętnych do zapoznania się z nią. Ukazuje ona bowiem mało znany przeciętnemu człowiekowi mikroświat, który

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Wiadomości Botaniczne* 55(3–4): 175–176 (2010).

² Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 26(2): 436–437 (2019).

³ Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 19: 66 (2012).

⁴ Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 24(1): 211–212 (2017).

większości pozostaje nieznaną, chociaż jest wszędzie wokół nas, dosłownie na wyciągnięcie ręki. Autorom i malarkom należy tylko pogratulować tak wspaniałego i bardzo oryginalnego dzieła. – RYSZARD OCHYRA, ul. Fryderyka Zolla 39, 30-898 Kraków, Polska.

DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2019-0050>

Li ZHANG, Yu JIA & Lihui MAO. 2016. **Field guide to wild plants of China. Bryophytes.** 326 str., 349 kolorowych fotografii, 370 rycin kreskowych, 304 mapy rozmieszczenia. Miękka oprawa z plastikową obwolutą, format 18,4 × 10,2 cm. The Commercial Press, Beijing. Cena: 36 CNY. ISBN 978-7-100-11814-9.

Fotograficzne atlasy mszaków już od lat cieszą się niezmiennie dużą popularnością wśród kolekcjonerów tego typu literatury oraz amatorów jako bardzo pomocne narzędzie do rozpoznawania wielu gatunków w terenie, zwłaszcza większych i łatwych do oznaczenia po zewnętrznych cechach gametofitów. Ze względów praktycznych do tego celu najlepiej nadają się przewodniki kieszonkowego formatu, gdyż duże atlasy są mniej wygodne do posługiwania się nimi w terenie. Większość fotograficznych przewodników do oznaczania mszaków ukazała się w Europie, chociaż ostatnio coraz częściej pojawiają się one także w Stanach Zjednoczonych oraz w Japonii, Korei Południowej i na Tajwanie. Teraz do rąk miłośników mszaków trafił pierwszy kieszonkowy fotograficzny atlas tych roślin w Chinach.

Kolorowa fotografia była w ostatnich latach wykorzystywana przez chińskich briologów w różnych publikacjach, zawierających co prawda wspaniałe zdjęcia mszaków, ale zupełnie niepraktycznych do pracy w terenie z powodu dużych rozmiarów i sporej wagi tych albumów. Jako przykłady takich publikacji mogą służyć wydana w 2014 roku dwutomowa Flora Góry Fanjin autorstwa Yuan Xin Xionga i Lei Shi¹, Flora mszaków Makau wydana w 2010 roku przez Li Zhanga² czy wielki kolorowy atlas mszaków Chin opublikowany w 2016 roku w ramach wydawniczej serii *Higher plants*

*of China in colour*³ przez tego ostatniego autora, który zdaje się specjalizować w takich publikacjach.

Flora mszaków Chin jest bardzo bogata i liczy około 30 gatunków gwałików, 950 wątrobowców i 1950 mchów. Z tego ogromnego bogactwa autorzy zaprezentowali w omawianym atlasie 5 gatunków gwałików, 77 wątrobowców i 222 taksony mchów. Jest on opracowany według dobrze znanego i sprawdzonego schematu. Na każdej nieparzystej stronie są zamieszczone dwa lub więcej zdjęć dwóch gatunków, zaś na sąsiedniej parzystej stronie znajdują się krótkie ich opisy wraz z towarzyszącą im mapką rozmieszczenia w Chinach oraz ryciną kreskową ukazującą kształty liści mchów i liściastych wątrobowców. Zdjęcia są na ogół dobrej jakości i pozwalają na poprawną identyfikację gatunków w terenie. Część atlasową poprzedza krótki wstęp w języku chińskim zawierający instrukcję do posługiwania się przewodnikiem, klucz do oznaczania gatunków oraz ilustrowany słowniczek terminologiczny, ukazujący pełną różnorodność kształtów liści, puszek i komórek liści oraz ząbkowanie ich brzegów u mchów.

W przewodniku zaprezentowane są w przeważającej większości gatunki azjatyckie, zupełnie egzotyczne dla europejskich briologów. Ale można w nim natknąć się też na kilkadziesiąt gatunków panholararktycznych lub kosmopolitycznych, dobrze znanych także z Europy, np. *Sphagnum palustre* L., *S. squarrosum* Crome, *Rhodobryum roseum* (Hedw.) Limpr., *Pleurozium schreberi* (Brid.) Mitt.,

¹ Patrz recenzja R. Ochyra, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* **24**(1): 232–233 (2017).

² Patrz recenzja R. Ochyra, *Wiadomości Botaniczne* **55**(3–4): 175–176 (2010).

³ Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* **26**(2): 436–437 (2019).